

ПРИЛОЗИ ПРОУЧАВАЊУ ЈЕЗИКА

ИЗДАЈЕ:
ОДСЕК ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК И ЛИНГВИСТИКУ
ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА У НОВОМ САДУ

НОВИ САД

41

2010

ДИЈАЛЕКАТСКИ ТЕКСТОВИ ИЗ СТАРОСЕДЕЛАЧКИХ ДЕЛОВА НОВОГ САДА¹

САЖЕТАК

У раду се дају транскрипти аудио записа спонтаног говора староседелача Новог Сада према узрасту и одређеним тематским областима.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: урбана дијалектологија, говор староседелача Новог Сада, дијалекатски текст.

1. Увод

Током 2007. и 2008. године прикупљала сам грађу за своју магистарску тезу у староседелачким деловима Новог Сада (Роткварија, Подбара, Салајка, Клиса и Слана Бара). Информатори су ми били староседеоци Новог Сада (три генерације: најстарија (преко 60 година), средња (од 35 до 60 година) и најмлађа (од 20 до 35 година)), који су ми причали о различитим темама, а овде ће бити представљен један део тих дијалекатских текстова груписан најпре по генерацијама, а затим у оквиру тога према одређеним тематским областима.

2. Дијалекатски текстови

2. 1. Најстарија генерација староседелача Новог Сада

О детињству и школи

Ја сам овде рођен иљаду деветсто двадесет и пете године, деветнајстог новембра. Овде сам завршио школу, пошо сам у школу тридесет и друге године. Иљаду деветсто триест шесте сам завршио четири разреда основне школе оде на Клийси којја је била доста трдшна у оно време, кад падају кйше она је и прокишњавала, тако да смо ми више пута отказивали наставу и само молили се Богу, да не падне школа. Тако је било, знаш. Учитељ"ца нам је била Олга Шестопалов, цело време. Тако се звала, па и то што сам ишо у школу, пошто ми је отац... био сам старији од брата...много пута пошаљу ме да идём у школу и он за мнома дође и сам се наслони на брата. Учитељ"ца је већ знала да треба

¹ Рад је настао у оквиру пројекта *Дијалектолошка истраживања српског језичког простора*, (148001) који финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије.

неку помоћ, или да чувам овце, ил да чувам свиње, или било шта да ме измоли. Ђнда ђдма, ајде дајте му задатак шта има да учи и тако торбу и задатак, књигу, идѐм чувам овце и учим. Ниједан разред нисам понављо срѐном, а нисам ни био одликаш неки, био сам увек добар, врло добар и тако, знаш. Све сам завршио. И ѐто ђсто сам да бѐдем селѝак у кући, пошто сам био најстарији. Пђсле сам машто да идѐм на занѝт, ђтац ме ђдвраћо – сѝчекај још маљо, не знам да брѝт нарасте, па ћ те ђнда даѝ на занѝт и тђ. И тђ је свѐ прђшло, као ђно маљој дѐци кад кажеш – даћу ти бомбђна, кад пђсле не видиш бомбђне, ни ништа. Тако да нисам, ѐто...

(КЈЈмо 1926)²

О свињокољу

А па свињокољ, тђ је било посебно, малтенѐ као сѝд што, рѐцимо прѝвимо крѝсну слѝву, кад се скѐпимо, родбѝна и шта ја знам. Тако се ђнда на тѐ свињокоље скѐпљала најближа родбѝна – тѐтке, ѝјѝци, браћа, родбѝна – најближи којѝ су и ђндак се тѝ за тај свињокољ, тѝ се ђнда прѝви не знам, нђрмѝлно ђно за рѝчак – паприкаш, пѐчѐ се, па ђнда за вѐчеру тѝ жѐне мѐсе ил крђфне ил кѝфлице, кѝва се кѝсела чђрба, па кад се тђ свѐ порѝди, ђнда се тђ засѝдне па сѝде до дѐсет, јѝданѝјст и двѝнајст ѝвече, тђ се јѝде, пѝје, па се прѝча, па ђнај своје дђживљѝјае, па шта ѝеду рѝдити, па тђ. А тђ сѝда, у сѝдашње врѐме кад се кољу свињи, пђчну ѝјѝтру, ако мђже до пђдне да је свѐ гђтово, да су се спѝковали и разѝшли, крѝј. Ђнда тђ сѝдѝ, сѝтра су се чвѝрци тђпили, па ђнда тѐк сѝтра ђпѐт прђбају се цѝгѝрњаче, прѝвиле се крѝваѝце, цѝгѝрњаче, швѝргле. Па тђ је био дђживљѝјај, тђ је забѝјѝчка, па тђ било уживѝње. Јел ја се сѝћам, ђнда се скѐпе, па ђнда тѝ донѐсе виѝна, ђнда се и пѝво. Није се тђ овако преко недеље ни, ни. Јѝ знам мђј таѝта није нијѝкад пѝо виѝна овако, већ само на Ўскрѝс, Бђжић, забѝјѝчка, крѝсна слѝва – тако ѝзузѝтно...

(СПФмз 1941)

О штрикању, хеклању и везењу

Штрѝкала сам чѝрапе, доколѐнице смо нѝма кадгод, за врѐме окупѝације тако– доколѐнице штрѝкали. И знаш шта сам јђш – сѝкњу; на стђ ѝглица сам ђви што се чѝрапе штрѝкају. Одавде пђчнем, па ѝ фѝлте. Ђво бѐде рѝвно, ђндак тѝ јѝдна, двѐ, трѝ дђмећем и на крају бѐду овакве...и кад сам се ѝдала, штрѝкала

² У загради су у скраћеницама дати подаци о информаторима, па тако прво слово означава староседелачки део града из ког потиче информатор (Р – Роткварија, П – Подбара, С – Салајка, К – Клиса и СБ – Слана Бара), друга два слова су иницијали имена и презимена информатора, треће слово означава пол (м – мушки, ж – женски), четврто слово означава школску спрѝму информатора (о – основно образовање, з – занат, с – средње образовање и ф – факултет, односно високо образовање) и на крају је година рођења информатора.

сам дѣци цѣмпере. Јако дүго сам, нáрочито сѣну, штрикала цѣмпере и тó на двѣ иглице, јел дá како се рáде. И ћѣрки сам. А чáрапе нѣсу нóсили дѣбеле. А кўћи сам штрикала и чáрапе мўшке. Тó тáта је нóсио јел дá, дѣбеле чáрапе и свѣ. Па мѣслим свѣ сам знáла да штрикам, што гóд ми се пòкáже и што нáучим...

Ќклала сам мáло, врло мáло. Већином сам штрикала и вѣзла. Имала сам двѣ гарнитуре извѣзене, имала сам. Има ёно јóш и саде пòнеки. Вѣзла сам на о́кле, на чѣтир хòкле сам вѣзла, па ондак се вѣзла кўварица пред шпòрет, па пред áстал, па пред умивáоник. Па имала сам пешкíре, тáко оглѣдало како је, па тáко се прѣбáце па извѣзене – имала сам кòњаника извѣзеног, па ћѣлим, па свѣ тáко мáле кòцке као тробòјка и пѣсало – Кўпим свáте, áјде брáте...

(СЈЕжо 1924)

О комлову

Штá је комлòв? Тó се óстави од лѣба, кад се лѣбац зámѣси, óстави се тáко. И тó ўскисне и стóји јѣдан дáн. Ондак кукўрузног брáшна. Зáтò је бѣо пòстојан лѣбац. И óво се зámѣси и ондак се нáправе хòбле, кўглице тáко, па се тó сўши мáло, ондак се искрљá као на кòцкице, кáко кòје се открљá и тó се зóве комлòв, тó се тòпило...

(СЈЕжо 1924)

О милипроту и варенику

– Штá је милипрот?

– Кòлáч кѣсели, ко кѣсело тѣсто, па сáмо тó тáко знáте, да тáко нáправиш па кѣсне тѣсто, ондак ўзмеш тáко трѣ, истрўчиш на дáску ону за мѣшење, ондак на трѣ дѣла исѣчем па тáко. Па трѣ, ко трѣ óвако, па нáправим кўљук, исплѣтѣм. Е ондак ўзем па óвако, тáко, а нáмазана шѣрпења и ондак мѣтем у шѣрпењу и ондак тó нарáсте. Ондак мѣтем у рѣрну па пѣчѣм. Овáки је бѣо, разумѣте...

Знáте штá је варѣнѣк? Варѣнѣк је тó, кад умѣсим Бòжићни кòлáч, пѣчѣм, ондак од тòг тѣста, а јá сам пòстан кòлáч, као за лѣбац, тў се лѣбац прáви, тáј сам кòлáч прáвила. И ондак нáправим сўнце – тáко окрўгло, па сáмо мáлко онáко знáте да сўнце тáко, тў. Ондак нáправим мѣсец, тáко мáло па тáко, нáправим здрáвље, йсто окрўгло тáко. Тó тáко мáло, и ондак шáка, шáка тáко мáло тѣста, па тáко óде прѣтѣйним као óво, ондак óде óвако мáло, ондак исѣчем као пѣт прѣтѣју. Ондак тó, сáд тó што сам нáправила, тó óставим за тáј варѣнѣк, за варѣнѣк. Тó свѣ сѣтно онáко и свѣ се тó ондак... на дáн Бòжића скўва се вѣно, мѣтеш мѣда и мáло бѣбера. И ондак нѣ метем, ондак јá тáко док они јóш се не йскупе, а јá и исѣчем онáко ўкòцкице мáле, од тòг што сам имала, тѣ што сам прáвила, а шáка кад се нáправи, тó кад се испѣче, онда се пòједе. Тáко свѣма пòмало, разумѣте ли. А óво, óво óставим, и ондак сўтра за варѣнѣк...као нáфора се тó јѣло. И тáко да

ондак смо тако то прво изнесемо причешће, опет се то и ослáди, да не знам јесам кáзла – ослáдим и ондак то прво...очитамо оченáш, да прво, онда тај вареник, е ондак сýпу и штá иде печење пòсле. Ёто тако.

(ПСДжо 1924)

О вертепу

– Шта је то вертеп?

– Ѐшли од куће до куће да честитају Бадње вече и то се тако обуку у одела и пòјали Рождество и сýтрадан велики празник – први дан Бóжића йшло се у цркву, били су ле́пи обичаји. Онда се после пòдне йшло код Алмашке цркве, да се вија Бóжић, па су млади јáшили коње, па пешкире. Некад је то било тако, мòжда вам сáд то изгледа и смéшно, кад ја причам. Дáнас је сáсвим дру́ги тёмпо живòта...

(РСАжо 1924)

О окупацији

Нйшта лепог, рáт, окупáција, од четрдес прве, а ја сам бйла онда, кòлко – седáмнáјст гòдина. Па бйо о́тац пòзват на ве́жбу, пòсле и брáт и тако. На Руменачкој ўлици двајст трећег јáнуáра четрдест дру́ге гòдине, бйла је рáција. И свё из ўгледних пòродйца, дá л су пòубијани, бацáли и у камйон па нòсили на Дунав под лед. Сваке гòдине се то још йзлази на Дунав. Пуно је убијено и то свё из бòљи, угледнији пòродйца. Да су бйли пострòјили да стрéљају, дòшли су кући војска, па да се тáван закуца, јел йма четнйка, па су йшли на тáван. Ако йма, кáже на тáвану четнйка, нáс ће поубијати. Такав бйо рáт, окупáција четир гòдине.

(РСАжо 1924)

2. 2. Средња генерација староседелаца Новог Сада

О слетовима

У óснòвној шкòли су бйли слетови. Слёт то је óно кáо за двајст пéти мај, Тйтов рòђендáн кад је бйо, па правили смо слетове и то су на йгралишту се йграли. Пуштали су кáо на телевйзији што је бйло óно пòводом Тйтового рòђендáна. Имали смо онда свй йсте хáљине и тако, мушкáрци панталóне. Углáвнòм, свй смо бйли обóчени. Зáвиси кò је гдё стáјао, па је мóрао ймати óдрёђену бóју, ил штá ја знам.

(КСКжс 1964)

О младости

Е, реџимо гдѣ смо. Ишли смо или у бйоскоп, или у посластичѣрницу и реџимо; нйсу ѓнда бйли кафйћи, кѣкви кафйћи, тѓ нйје ѓнда бйло. Бйла је „Вѓјводина“, глѣвна кафѣна, бйла је ѓвѣј, кѣко се зѓве „Путник“, ѓнда „Мѣрош“ је бйо – тѣмо је бйла мѣзика. ѓнда „Ефика“ у Петровараѓину. Али тѣ где је, мй средњѓшкѓлци, мй тѣ нйсмо ишли. Мй смо углавнѓм ишли, углавнѓм посластичѣрнице, кѓрза и реџимо гдѣ смо – ишли смо на сѣндвиче. „Загреб“ посластичѣрница је бйла. Тѓ је тѣ бйло, код Кѣтоличке цркве. Е тѣ смо...А кад је Нѓва гѓдина, ѓнда смо мй ѓбично се овѣко оргѣнизовали нѣгде, код нѣчије куће, и тѣко скѣпимо се. Тѓ је дрѣштво из рѣзрѣда бйло углавнѓм. Јѣднѓм код мѣне, дрѣти пѣт и штѣ је бйло. Бйло је грѣмофон, плѓче. Е, кѣсетѓфон, тѓ је бйло вѣћ мѣло кѣсније. Тѓ је вѣћ, јѣ сам мѓжда и пѓчѣла да рѣдим. Нѣ могу да се сѣтим сѣд тѣко. Али бйло је глѣвно. Тѓ је тѓ бйло, штѓ се тйче забаве. Кѓрзо, кѣжем ѣто тѓ и лѣтњи кѓрзо, тѓ је бйло. Йдемо, прѓшѣтамо и тѣко.

(КМКжс 1950)

О најстаријим деловима Новог Сада

– Најстарија је баш Салајка или Рѓткаврија?

– Па нѣ знам. Пѓдбара је најстарија. Дѣѓ Пѓдбаре је најстарији, тѓ је сѣд бйло кѓлко гѓдина. Е дѣ. Јѣ мйслим да је Пѓдбара најстарији дѣѓ грѣда.

Од мѓг ѓца сам слѣшао йсто да је бйла пйјаца у Камберовѓ љици – тѓ је сѣдашња љица Јѓвана Цвйјића, али у ѓно врѣме се звѣла Камберова љица. Тѣ је пѓстојала пйјаца, као сѣдашњи Нѣјлѓн и тѣко, изнѓсили су тѣ старѣ рѓбу и бйло је произвѓда. Нѣ знам, нйсам запѣмтио кѣд је бйла, кѓјим дѣном, ал је бйла пйјаца у љици Јѓвана Цвйјића, кѓја се нѣкада звѣла Камберова љица. Такѓђе је, Житни трг, тѓ је бйла Житна пйјаца...а Житна пйјаца се звѣла, зѣто што су тѣмо дѓнѓсили жйто, кукуруз, сѣно су дѓнѓсили љѣди са Чѣнеја, из Рѣмѣнке, дѓлазили да прѓдају и зѣто се звѣла Житна пйјаца. И ѓнда је пѓсле и пѓстаѓ Житни трг.

(СБСмз 1959)

О сеоским славама

Па ѓнда сам знѣо свѣ слѣве ѓколо. Нѣш дѣда је вѓлео да йдемо у Кѓвиљ, ѓн је код мѣнастира, кѓњима су ишли тйм лѣтњим пѣтем, ал вѣћ кѣо мѣло стѣрији сам бѣш вѓлео ту околйну – Лѓк, Тйтел; пошто ймам рѓдбине у Тйтелу, тѣмо сам йшаѓ. У Лѓк смо ишли бицйкловима из Гѣрѓинѓвѣца. Нѣрѓчитѓ су тѣ слѣве, кѓје су пѣдале у рѣспуст, тѣ сам чѣсто йшаѓ. Чѣк мйслим и на портйзѣнску нѣку, нѣ знам ни да кѣжем – Крчѣдйн прѣко, па смо ишли чѣмцима. Бйло је лѣпше,

безбрижније. Родитељи су били вредни, имали смо ту материјалну сигурност, нисмо осетили. Сад међутим, све теже долази.

(СППмф 1955)

О припремању зимнице

Исто то што је моја мама правила, речимо ајвār, па онда кисели краставци, па паприка, па смо правили...раније правила сам ајвār од зелених парадајза, јел. Све живо што су имали. Имали смо ми некада и башту; да ти кажем лично ја сам се слабо с тим бавила, зато што сам ја радила, али речимо његов отац и мајка, док је била жива, они су ту имали башту и то се радило, садио се лук, парадајз и тако знаш, која ротквица...зелен, шаргарепа и углавном обавезно зимница иде и то сада и онда – парадајз. Парадајз смо кували, није се купово готови... (СБНМжз 1948)

2. 3. Најмлађа генерација староседелца Новог Сада

О вијању Божића

То се зове да ли вијање Божића или тако нешто. Они дођу на други дан Божића, са коњима и онда се изнесе чесница ил неко пиће, ту се послуже. Вероватно је то пре много било, много више је вероватно било тих обичаја и тих неких ритуала, него што је данас. Ал добро боље је ишта да се обележава, него ништа. А што се тиче Божића, вероватно си чула да смо ми баш пре много то јаче славили него сад; није се то црква побунила, то су се неки други људи побунили, јер је црква рекла– важно је да се то обележава и да никог ти сад не повређујеш на тај начин. Мислим ту код нас је била нека фешта за Бадње вече и људи су долазили са свих страна да виде то. Ал то се сад више не обележава. Сад више овако мање људи запале испред куће бадњак и то тако више свако за себе сад то обележава, него што је то пре било. Ето то ми је жао што је то укинута, без обзира што се...то се више људи окупе са свих страна, него што се пуца из неког карбита, или што се доведе певачица. Шта има везе, ко хоће нек слуша, ал се људи окупе и више се то обележи, да друже се.

(КЈЗжф 1983)

О играма из детињства

Ја могу да се сетим да је нас доста било, значи у комшилуку, доста деце, оно из сваке куће по једно двоје деце, ту пар година разлике и што можда ми сад имамо неку предност у односу на ову децу, што је данас све материјализовано, не знам неке лутке, ово–оно. Ми смо имали благо, песак, не знам правимо

търте, идемо нѣ знам гóре, пошто су гóре бiле њiве и дрвѣћа и штã_ја_знãм. Па прãвимо склõнiште, па идемо на пикник; знãчи õнако свѣ прiродно. Знãчи нiшта нiје õно да вiдимо кõ_ј_ штã_õбӯко или кõ_кõу иґрачку йма, ил_дã_л нѣма ко што је тõ_дãнас, на жãлост. Знãчи, тõ_је нѣка прѣдност мõг детињства; знãчи свѣ што нам је прiрода дãла тõ_смо максимãлно бiли искорiстили. И õно пентрãње по дрвѣћу и...

(КЈЗжф 1983)

О војсци

У војску сам õтишо у Бѣлу Цркви. Вóјска је занимљив детãл, мiслим уõпште занимљив. Веровãтно свãки мушкãрац кад прiча о вóјсци, ўвек мõже да прiча õно до бѣсвести...У Бѣлој Цркви сам õтишо за возãча, пошто нам у комшилуку једно вiсоко вóјно лице и õно нам је тõ...Углавнõм свi смо ишли за возãча или штã_смо вѣћ хтѣли. У вóјсци стõ_људи – стõ_ћуди, нѣ знам. Тӯ_су ми се мãло Беõграђани, õно бãш нiсу ми се бãш нѣшто свiдели...и Црногõрци, зãто што се држе ўвек у чõпору нѣком. Свi су õни нãјбõљи једни сã_другима, а међу дрӯге се не мѣшају. Нiшта, õтишо сам у вóјску, нiсам знãо да вõзим, а кãо йшо сам да вõзим. И õнда кад смо йзãшли нãпоље, тõ_је бiло кãо ÷лементарна нѣпогода, кад мi_крѣнемо са камиõнима õни су вiше сiгурни у нãс, нѣго што смо мi_бiли сiгурни у сѣбе. Па се вõзи пӯн гãс. Бiло_ј_тӯ_и_нѣких_нѣзгода.

(КВЗмз 1978)

О болоњском програму

Јãо, па идем по тõј Болõњи. Тã_Болõња_је_у_ствãри_и_дõбра_и_лõша. Кõлко_је_дõбра,_тõлко_је_лõша. Е_сãд_мѣни,_док_рãдим,_вiше_ми_одгõвãра_варијãнта_õно – дãјем_йспите,_док_õви_кõји_нѣ_рãде,_кõји_су_сãмо_дõшли_тӯ_из_рãзлога_да_студиãрају,_бõља_је_Болõња. Штõ_и_јã_мiслим_да_би_трѣбало_мõжда_једну_гõдину_да_нãпустим_пõсо_па_да_се_и_јã_пõсвѣтим_тõј_Болõњи,_јѣр_би_брѣже_завршио...

(ПСМмф1988)

О радовима у кући и на њиви

Дѣда нас је ўвек вõдио. Ймали смо и кõла, па дѣда кад иде на њиву, јѣсте, õнда вõди и нãс. Мi_смо_вõлели_да_се_вõзимо_кõлима_и_õнда_кад_дõђемо_на_њиву, дѣда нам је ўвек одвезиãво кõње и дãвао нам да јãшемо. Тãко да смо мi_са_њим_јãко_вõлели_да_идемо_на_њиву, а_йсто_тãко_вõлели_смо_да_идемо_и_у_штãлу. Јã_сам_се_мãло_плãшила,_штã_јã_знãм,_крãве_нiсам_вõлела;_кõње_сам_јãко_вõлела,_ал_крãве_бãш_нiсам. Тãко да сѣћам се нãравно, кад мãјка и дѣда...ўвече тõ_знãм_да_је

било седам сати, е онда би се мўзле кра́ве. И онда ми ђдемо и гле́дамо ка́ко ђни мўзу. Та́ко да смо ђно ђмали и до́маће мле́ко и до́маћи сйр на́ш и кй́село мле́ко и за на́с и за це́о комши́лук, отп́риликe. Што се тй́че ба́ште и њй́ве, нй́смо не́што мо́рали да по́мажемо.

Се́ћам се пе́риђда ку́вања парада́јза. П́рво, на́ш задáтак је бй́о да пе́ремо фла́ше. И тђ се пра́ло из вй́ше во́да, и тђ ми је ја́ко ђшло на живце. Е тђ ми је бй́ла је́дина ђбавеза, је́сте, ал што нй́сам во́лела да пе́рем те́ фла́ше...

(СБСКжс 1973)

Brankica Marković

DIALECT TEXTS FROM INDIGENOUS PARTS OF NOVI SAD

S u m m a r y

In this paper author presents dialect texts from indigenous parts of Novi Sad, in compliance with certain subjects areas.

K e y w o r d s: urban dialectology, speech indigene of Novi Sad, dialect text.

Мр Бранкица Марковић
Институт за српски језик САНУ
Кнез Михаилова 36а
Београд
Србија
Имејл: brankicama@gmail.com